

Jónás Tamás

költő

Jónás Tamás (Ózd, 1973. március 14.) magyar nyelven alkotó, roma származású költő, író, programozó. Négyéves koráig Cserneliben élt, majd intézetbe került testvéreivel együtt. Hatévesen visszakerült szüleihez, majd Szombathelyre költöztek. Eleinte tévészerelő vagy pincér szeretett volna lenni. Végül gimnáziumba írtatták. 16 éves kora óta jelennek meg versei. A dokk.hu internetes irodalmi portál alapító szerkesztője. Az Amaro Drom és a Rádió C munkatársa volt. 22 évesen adta ki Cigányidők címmel írt ön-életrajzi regényét, melyben a kora gyermek-kora történéseit dolgozza fel. Felsőfokú tanulmányait a győri Széchenyi István Műszaki Főiskolán, az ELTE magyar-szankszrit szakán és a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán végezte. Programozóként a Demokrácia internetes játék fűződik a nevéhez, melyben a játékosok országot, foglalkozást választhatnak és közösen segíthetik az állam fellendülését. 2002-ben Esterházy Péter adományozta Herder-ösztöndíjjal egy évet Bécsben töltött. A Szépírók Társasága tagja.

Legújabb verskötetei: Kiszámítható józanság (Magvető, 2006), Önkéntes vak (2008), 36 fokos lázban (11 nyelvű költészeti antológia, József Attila 100. születésnapja alkalmából), Lassuló zuhanás (Magvető, 2013). Próza: Cigányidők (kisregény, Bár, 1997), Bánom, hogy a szolgáló voltam (Romano Kher, 2002), Apáimnak, fiaimnak (Magvető, 2005).

Díjai: 1999 Arany János-díj, 2001 Soros-ösztöndíj, 2002 Herder-ösztöndíj, 2003 Nizsai Kavics-díj, 2008 Zelk Zoltán-díj, 2009 NKA alkotói ösztöndíj, 2009 AEGON művészeti díj (2009), 2013 Irodalmi Jelen-díj.

Jónás Tamás költő

A véletlen működésénél

Isten működését véltem felfedezni

Kőrössi P. József (■): Mai vendégünk Ózdon született 1973-ban, roma származású, magyar nyelven író költő, író. Kicsi gyerekkorában intézetbe kerül, aztán nevelőszülőkhöz. Gimnáziumba jár, leérettségizik, három főiskolán, ezek közül egy egyetemen is próbálkozik diplomát szerezni, többek között az ELTE magyar-szankszrit szakára iratkozik be, előtte a Széchenyi István Műszaki Főiskolán próbálkozik, később a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán. Utóbbit el is végzi, diplomát viszont egyik helyen sem szerez. Fogalmazóként dolgozik, sokáig ebből tartja fenn magát. Huszonkét évesen önéletrajzot ír, ami hát egy döbbenetes dolog. 2002-ben Esterházy Péter Herder-díjat kap, ami azzal jár, hogy egy fiatalabb pályatársat ösztöndíjban részesíthet, aki Bécsben eltölthet egy évet. Jónás Tamást választja, aki családjával – feleségével és két gyermekével kiköltözik egy évre Bécsbe. Versei 16 éves korától kezdve jelennek meg, igen korán kezd el prózát is írni – ez is különlegesség, hiszen a prózát érett fejjel és nagy fenékkal szokták elkezdni az írók írni, mert ehhez az kell állítólag. Korán kezdenek megjelenni könyvei is, német nyelven is megjelenik két könyve. Közben színdarabot is ír, sőt tévéfilmet, színdarabját Lélekvesztő címmel 2007-ben mutatja be a Kolibri Színház. Különböző díjakban, elismerésekben is része van, a legfontosabb 2009-ben az AEGON művészeti-díj, ami egy nagyon komoly elismerés.

(Rendhagyó módon az író még a beszélgetés előtt felolvass Apáimnak, fiaimnak című könyvéből.)

Tamás, én a felvezetésben elmondtam, de ez minde nélkül olvasható is rólad, hogy Ózdon születél, aztán egész kicsi gyerekkorodban nevelőintézetbe kerültél,

majd onnan nevelőszülőkhöz. Ózdnak mely részén születél? Hétesen esetleg?

Jónás Tamás (▼): Ott születtem, ahol a kórház volt, ennyi a közöm hozzá, bevittek a kórházba, megszülettem.

■ Honnan vittek be?

▼ Csernelyből, Szilvásvárad mellett van egy nagyon kicsi falu, most már nem is annyira kicsi, 2000 ember lakik benne. Véget érnek az utak, elkezdődik az erdő, az ugye a kertek végébe beleszalad, belenővik magukat a fák, hát egy ilyen idilli környezet.

■ Ózdról nincs is semmilyen képed?

▼ De, a buszpályaudvar.

■ Azért Hétesről ugye hallottál?

▼ Persze, sokan laktak ott rokonok is, de én Ózdon nem laktam, szándékosan kerültem.

■ Azért kérdezem Hétest Tamástól, mert nem tudom, emlékeznek-e, akik ott voltak azon az esten, amikor Bódis Kriszta még a megyei könyvtárban volt a vendégünk. Ő az, aki Hétesről, Ózdnak egy negyedéről mesélt, amit kizárólag cigányok laknak. Meglehetősen nagy nyomorúságban, akkor is, most is, most már azért van villany, meg víz is talán, vagy visszavezették a villanyt és a vizet Bódis Krisztának köszönhetően. Én ennél nyomorúságosabb környezetben életemben nem voltam – pedig sok helyen jártam – na mindegy, ezért kérdeztelek, nem tudtam,

hogy Ózd neked csak a kórházat jelenti. Akkor ezt most megbeszéltük. Milyen emléked van az intézetről? Van-e egyáltalán emléked? Megmondom, miért kérdezem: pár héttel ezelőtt járt itt Horváth Péter, aki gyerekkorának egy részét öccsével együtt szintén egy intézetben töltötte. Novelláiban megjeleníti azt a környezetet és azt a világot, ami elég sanyarú és elég kemény és szigorú, már ami az életben maradásnak a lehetőségeit illeti.

▼ Persze, vannak emlékek, sőt életem első emléke az, hogy Csermelyben, ahol laktunk, egy szép ház van, annak az udvarán rengeteg autó jelenik meg, rendőrautók, dzsipok, de tényleg sok, olyan 10-15, kiszállnak a rendőrök, én szaladok le a dombról...

■ *Hány éves vagy?*

▼ Négy, szaladok le a dombról, beszaladok a kapun, látom, hogy baj van, ott is nagyon sok rendőr van, ki akarok szaladni, de azt mondják, hogy már nem lehet. Apámhoz szaladtam, könyökölt az asztalon, sírt, onnan szétvittek minket, mindenkit más-hová.

■ *Testvéreket?*

▼ Testvéreket, aput is, anyut is más-más börtönbe, engem Miskolcra. Miskolc hideg volt, rossz volt, szeretetlen, mégis volt benne valami biztonság. Az igazi baj, ami a mai napig nehezen feldolgozható, az a nevelőszülőknél volt.

■ *Később, az intézet után?*

▼ Nem, az intézetnek volt egy programja, ami egyébként jó szándékúnak tűnik, hogy ne egy hospitalizált környezetben éljenek a gyerekek, ezért kiadják őket családokhoz. Engem kiadtak először egy idősebb nénihez, aki aznap este, hogy hazavitt, meghalt, és amikor reggel felkeltem, egy halott néni feküdt mellettem. Úgyhogy még aznap visszakerültem Miskolcra. Egy-két hónap múlva egy családhoz kerültem, akik viszont úgy bántak velünk, ahogy azt

Móricz az *Árvácskában* megírta. Még öt éves sem voltam. Azért mondom, hogy kerültünk, mert egy velem egyidős kislánnyal együtt, vertek minket meztelenül, nagyon sokat vertek, éhezettek, meg ahogy lehetett kínoztak. Nem akarok én horrorokat mesélni, de nem egyszer beledobtak mondjuk az udvari kútba, meg a tyúkok között kellett élni, és sokat vertek minket ostorral. Most is látszik a hátamon, és megígértem ennek a kislánynak, hogy megvédem. És amikor elkezdtek minket ostromozni, akkor elfeküdtem és volt egy különös büntetésük, amit a mai napig nem értek, hogy miért csinálták, hogy nem volt szabad este elaludnunk. Reggelig ébren kellett volna lenni. Persze minden este elaludtunk, és akkor ez azt vonta maga után, hogy reggelente megvertek minket. Egyik éjszaka elaludtam, és akkor reggel felkeltem, közönyösen, hogy jó, akkor most megvernek. Mentem ki a konyhába, a Marcsi már ott volt és dolgozott, krumplit pucolt és a sparhelten rotyogott a víz. Én akkor mellé ültem, hogy pucolok én is krumplit. Akkor észrevett a nevelőszülő, hogy felébredtem, és ezzel a brutális dühvel, ami benne volt, egy mozdulattal felém loccsintotta a forró vizet. Én meg ösztönösen elugrottam és Marcsira ment az egész és ott előttem kiégett a szeme, kifolyt, csontig égett a bőre, füstölgött, rossz szag volt, sikítás volt. Álltam döbbenben, nem tudtam vele mit kezdeni. Később is azt gondoltam, hogy valamit elrontottam és azóta bennem van ez a trauma, hogy a bajba jutott lányokon segíteni, de nem lehet.

■ *Ez egy döbbenetes történet, megrendítő, szinte azt gondolná az ember, hogy írói fantázia szülte. Ehhez hasonló élmény van még az életedben bőven – mi ismerjük egymást úgy 20-25 éve, volt alkalmunk régebben beszélgetni, bár az utóbbi években nem nagyon találkoztunk – tehát jól ismerem a történeteidet. A te írói világodra ezek a történetek mennyire hatottak, illetve fel tudod-e dolgozni? Én tudom, hogy e történet miatt, amit most elmeséltél, mai napig rossz lelkiismereted és büntudatod van. Feldolgozható-e ez irodalmi, írói munkádban?*

▼ Fel lehet dolgozni, de van, amit nem illik.

■ *Mi az, amit nem illik?*

▼ Amivel nem tudtál mit kezdeni, mert nem tudtál értelmezni, ami nyers tényként, történetként van előtted, amitől nem tudsz megszabadulni, amivel nem tudsz játszani.

■ *Azt nem illik feldolgozni?*

▼ Azt nem illik, mert az még csak nyers pszichológia, annak van pszichológiai haszna, azt meg is írhatod, de az nem irodalmi munkásság még, azt nem illik.

■ *Nem lehet azt felemelni, hogy azzá váljon?*

▼ De lehet, sőt kell is, de nem mindenhez tudsz hozzányúlni hamar. Van, amihez később és van, amihez soha. Biztos, hogy van olyan történet, amit nem tudok majd soha megírni, meg nem is akarok.

■ *Tehát elmondani el tudod, de megírni nem?*

▼ Nem, azt elmondani sem tudom. Ez mondjuk, amit most elmondtam, meg van komponálva, akár meg is lehetne írni, sok részletet kihagytam. A legdöbbenetesebb élményeket nem lehet megírni.

■ *Miért bántottak ezek a nevelőszülők? Milyen okuk volt erre, milyen céljuk volt ezzel? Egyszerűen csak szadisták voltak, vagy volt valami hátsó oka a brutalitásuknak?*

▼ Nem tudom. Ebben az a rossz, hogy értelmetlen. Ha ennek tudnék valami értelmet adni, az rögtön feldolgozhatóvá válna. De ez csak szimplán gonoszságnak tűnik.

■ *Tehát amikor egy ilyen nevelőszülő választ egy intézetből egy gyereket, akkor egyrészt ő választja ki azt a kettőt, vagy egyet, vagy nem tudom mennyit, vagy egyszerűen megkapja?*

▼ Nem, választani tud.

■ *És mi alapján választ?*

▼ Szimpátia. Szimpatikus voltam, akit így jól lehet kínozni. Onnan tudom, hogy így választanak, mert 21 éves koromban visszamentem Miskolcra, hogy kiderítsem, mi volt ez, milyen nyomasztó emlék ez, akartam vele valamit kezdeni. Még emlékeztek rám az intézetben a nevelők és mondtam, adjanak már valami adatot, hol lehet ez után nyomozni. Azt mondták, hogy nem szabad, mert anyám megfenyegette ezeket a nevelőszülőket, hogy megöli őket, ha kiszabadulnak a börtönből – mert aztán börtönbe kerültek – és akkor emiatt rendőri védelmet kaptak... így nem tudhattam meg, hogy kik ők.

■ *Miért akartad megkeresni őket?*

▼ Most már nem tudom.

■ *Bántani akartad őket? Vagy egyszerűen kíváncsi voltál? Úgy is lehet bántani, hogy megjelenesz és felébreszted a lelkiismeretüket, ezúttal a jót, nem a rosszat.*

▼ Ez nekem volt fontos, nem is csöngettem volna hozzájuk, hogy találkozzak velük, csak végignézttem volna, hogy hol volt ez az egész, tényleg úgy van-e, hogy balra van az ajtó, jobbra hátul a kutyaól, csak így akartam „up to date” hozni ezeket az emlékeket a valósággal, mert akkor felülírják, ami bennem van. Ami félelmetes, nincs értelme, a ködbe vész és akkor kap hirtelen egy valóságot és a valósággal már lehet mit kezdeni.

■ *Nem is tudsz róluk semmit?*

▼ Tudok. Az egyik olvasó írt nekem, hogy abban a faluban lagnak, ahol ő, és hogy örüljek, mert a falu kiközösítette őket, el is költöztek onnan. Megtalálta a házat, minden nap elmegy előtte és akarom tudni, hol van ez. Már nem akarom.

■ *Említetted, hogy szüleid börtönbe kerültek. Ha akarod, ne válaszolj rá, de miért kerültek börtönbe?*

▼ Nincs ebben titok, ma az adósok börtönébe juttak volna, ha lett volna, de az nyilván nem volt. Az volt, hogy apám Pesten dolgozott...

■ *Mondtad, szép házatok volt ott abban a faluban.*

▼ Gazdagok voltunk. Apám főnök volt, igazgató az Országos Szakipari Vállalatnál, szakmája szerint szobafestő-mázoló. Nagy életű ember volt, sok felelőssége volt, főleg a pénzek fölött. És eltűnt az akkoriban nagyon soknak számító kétmillió forint egy hétvégén. Egyszer kérdeztem aput, hogy ezt ő sikkasztotta el? Kétmillió forintot akkoriban nem lehetett két nap alatt elkölteni. Valószínűleg meglopták, akkor elég sokat ivott, könnyű életű volt, könnyű életet élt.

■ *Piás ember volt?*

▼ Alkoholista, igen. De abból a fajtából, amelyik jó. Amíg anyám fel nem bosszantotta – ami az idő elteltével egyre hamarabb megesett, ha találkoztak. Addig jó volt, kedves, vicces és művelt.

■ *Mit jelent az, hogy művelt?*

▼ Például sokkal többet olvasott, mint én.

■ *Mint te most, vagy mint te fiatalabb korodban?*

▼ Mint én egész életemben. Csak nem volt ilyen akadémikus tudása. Őt minden érdekli, mindenről tud is beszélni. Volt egy megdöbbenő élményem. Amikor még anyám élt és látogattam őket Cserneliben, apám egyszer megkérdezte, mit olvasgatsz éppen. Mondtam neki, valami matekkal kapcsolatos dolgot, biztos nem értenéd, sok mindent kell tudni hozzá, hogy az ember értse. De akkor mondta, hogy mondjam, mi az. Mondtam neki, apu, most tök felesleges elmondani. De aztán elmondtam, hogy az elektronmozgások tizenegy dimenziós hűrelméletéről olvasok matematikai igazolásokat és apám válaszolt rá. Igen, igen, olvasott róla, és tudja, ez egy új elmélet, az elektronok pályája kiszámítható és pont abban el kell képzelni egy tizenegy dimenziós hűrt és an-

nak a mozgása leírható. Akkor álltam és nem tudtam, büszke legyek, vagy hogy kell ehhez viszonyulni, hogy apám még erről is tud. Éppen jött velem a Dés Andris barátom...

■ *A zenész, Dés László fia.*

▼ És akkor ő felnéz a Dés Andrisra és mondja, ismerem az apádat, ő írta a *Nagy utazást* meg ilyesmi, mondom neki, ezt a Presser énekli, mondja igen, a Presser énekli, de a Dés írta. És tényleg így van. Ilyenekkel a mai napig meg tud lepni.

■ *Szoktatok mostanában is találkozni és megkérdezi, hogy mit olvasol?*

▼ Ha találkozunk, meg tud lepni, de nem nagyon találkozunk. Ő elkezdett haldokolni, de nagyon élet-erős ember, hosszasan csinálja. Amikor anyu meghalt, akkor mindenkire hagyott egy parancsot. Ilyen volt a családmodell. Anyu megmondta, mit kell csinálni. Apunak az volt a parancsa, hogy te halj meg utánam, mert nélkülem nem élhetsz, nekem az volt a parancsa, hogy hagyj abba az írást, de ezt én nem tettem meg.

■ *Senki nem tette meg ezek szerint.*

▼ Apu, mint mondtam, elkezdte, egyre jobban le van épülve, nem lehet vele kommunikálni, zárt tudattal él, gyakran azt sem tudja, hol van. Ami azért nem egészen igaz, mert mondjuk két éve meglátogattam és akkor hirtelen megnyílt, akkor volt úgy 10-15 perce, amikor nagyon tiszta tudattal lehetett vele beszélni, van ott egy belső erő, csak nem akarja elővenni.

■ *Anyukádról akarsz beszélni? Úgy érzem, nagyon erős az ő hatalmas személyisége, hatása rád.*

▼ Örülök, hogy érezhető, hogy nagyon erős aszszony volt. Erős, hideg, szeretettelen.

■ *Szeretettelen?*

▼ Titkolta a szeretetet. Ilyen könnyű dolognak tartotta, mint az alkoholt, ami elbódítja az elmét. Aztán ez keveredett a lelkiismeret-furdalással, hogy intézetbe kerültünk. Kényszeredett és nagyon furcsa szeretet-gesztusai voltak, amit én 6-7 éves koromban elutasítottam szavakkal.

■ *Ezt minden 6-7 éves gyerek megteszi.*

▼ De én úgy tettem meg, hogy azt mondtam neki, anyu, tudom, hogy ezt a szeretetet csak azért csinálod, mert lelkiismeretfurdalásod van az intézet miatt, kérlek ne. Szinte szó szerint.

■ *És te ezt 6-7 éves korodban tudtad? Igaz, ha azt mondom, hogy 16 éves korodban elkezdted publikálni, akkor elhiszem, mert biztos, hogy megvolt benned ez az erős öntudat, hogy ezt ne csak érezd, hanem ki is tudd mondani.*

▼ Muszáj volt tudni, és muszáj volt kimondani. Ha ez nem sikerült volna, akkor meghaltunk volna. Vagy hát én biztos.

■ *Tudjuk, hogy 16 éves korodtól publikálsz. De mikor fedezted fel magadban? Most is bizonyítottad, egyszerűen láttuk és érezzük, mindenki tudja, észrevette, mennyire érzékeny vagy mindenre. De nem minden érzékeny ember, aki ezzel az érzékenységgel van megáldva vagy megátkozva, lesz alkotó ember. Mikor fedezted te fel, vagy hogy fedezted fel, hogy vetted észre, hogy te kezdettől fogva költő vagy?*

▼ Én nem azt vettem észre.

■ *Hanem?*

▼ Én azt vettem észre, hogy van a költészet.

■ *És ezt hogy vetted észre?*

▼ Véletlenül. Nagyon sok könyvünk volt. Sokkal több könyvünk, mint amit most a könyvtárban ülve látok. Apám gyűjtötte őket.

■ *De az több ezer könyv.*

▼ Nekünk legalább olyan 10-15 ezer volt.

■ *És ez most hol van?*

▼ Elrohadt a költözésünk után egy fáskamrában.

■ *Ez hol történt?*

▼ Csernelyből Szombathelyre költöztünk és nem vittünk magunkkal semmit, később küldték utánunk a könyvtárunkat, hatalmas zsákokban érkezett meg, vagy húsz, harminc zsák, nem fért el sehol. Betettük a fáskamrába, sok vihar jött és a végén, mikor kibontottuk, már mindegyik könyv egybefolyt.

■ *Tamás, aki szereti a könyvet, meg olvas, hogy tetheti fáskamrába a könyveket?*

▼ Hát úgy, hogy nyolcan éltünk egy körülbelül 30 négyzetméteres, mindenféle komfort nélküli lakásban. Nem volt más tároló helyiség, nem volt padlás, csak az udvaron ez a fáskamra, amiről nem is tudtuk, hogy beázik, mert kátrány volt a tetején és azt hittük, ez védi.

■ *Azt mondtad, egyszerűen megtaláltad magát a verset, a költészetet fedezted fel és nem magad.*

▼ Elkezdtem verset is olvasni, és nem értettem. Olvastam a verset és egy szót nem érttem belőle. Csak azt láttam, hogy van benne valami, talán a ritmus meg a rímek. Az első élmény az volt, hogy ez tiszta hazugság. A metaforákat én hazugságnak éltem meg. A Nap ásít. A Nap nem ásít. És kíváncsi voltam, miféle legitimitása van ennek a beszédnek, vagy miről szól? Vagy, hogy lehet visszaadni azt, hogy „még nyílnak a völgyben a kerti virágok”. Ez mit jelent? Én nem tudtam, hogy ez egy daktilikus lejtésű, időmértékes vers. És így próbáltam. Láttam, hogy ez nem megy. És mellette meg bosszantó volt, hogy a matek meg nagyon ment az iskolában. Nekem soha nem kellett tanul-

nom semmit. Sőt, újra és újra felfedeztem már meglévő tételeket, mondjuk a Thalész és Pitagorasz-tétel az megvolt, azt hitte a tanár, hogy hülyéskedek, amikor azt mondtam, hogy én rájöttem valami összefüggésre. Az udvaron voltunk és akkor egy bottal felvázoltam neki, mint Szókratész csinálta. Először nem akarták elhinni, hogy ezt én tényleg tudom. A költészettel viszont ez nem ment. Azt éreztem, hogy ehhez nekem semmi tehetségem nincs, ezt én meg akarom tanulni. Nagyon sokat vacakoltam vele, beiratkoztam a felnőtt könyvtárba, hátha ott van valami igazság a költészetről, de ott nem volt, mert egyre rosszabb költőket olvastam, a kortársak azért nem mindig jók. Vannak kísérletek. És ez eltartott olyan 8-10 évig, mire megértettem, hogy a költészet miről szól. 16 éves koromban már megtanultam a verstant. Elkezdtem megfogalmazni az érzéseimet, hosszas gyakorlatok után. A verstantkönyvek tele voltak gyakorlatokkal, hogy kell versformában verset írni ilyen témával, vagy ilyen címmel.

■ *Hegedűs Géza könyvét olvastad?*

▼ Hegedűst is olvastam, a Szepest is, mindegyiket, amit felleltem. 16 éves koromban írtam 4-5 olyan verset, ami már tényleg a költészetről szólt, volt egyfajta öncélúsága, túllépett azon, hogy ilyen tudói igényességgel, vagy kíváncsisággal figyelem és akkor ez robbant egy kicsit Szombathelyen.

■ *Hol robbant Szombathelyen?*

▼ Először a gimnáziumban, aztán az ottani főiskolán. Volt egy alternatív irodalmi élet, amit Fűzfa Balázs vezetett és a főiskolához kapcsolódott, oda küldtek engem, ez pont akkor volt, amikor a Dragomán Gyurit, meg a Szabó T. Annát is felfedezték. Egyidősek voltunk, úgy méregettük egymást, hogy ki a másik, honnan jött, mit akar. Ők engem ismertek már, fel-feltűntem az iskolájukban, ahol meg-megnyertem egy-egy számítástechnika versenyt. Csodálkoztak, te verset is írsz? Hát az biztos, olyan is.

■ *Nemrég volt itt Szabó T. Anna. És a Dragomán is.*

▼ Jó viszonyban vagyunk, szeretjük egymást mind a hárman, voltunk sok költészeti fesztiválon, csak a megismerkedésünk első benyomásait mondom most. És akkor az Anna, meg a Dragomán Gyuri elindultak egy ilyen elit irányba. Anna Lator-szemináriumra iratkozott az ELTE-re, én meg az ELTE-t elkerültem, inkább informatikát tanultam, meg filozófiát a buddhista főiskolán. Ők nagyon hamar kanonizálódtak. Én ezt egy szerencsétlen dolognak tartottam. Nagyon veszélyesnek tartom a korai sikert. Meg a késői sikert is, ami elmarad. Bármi, ami a sikerrel kapcsolatos, frusztrációt okoz bennem, azt én szerettem volna elkerülni. Úgyhogy semmit nem sürgettem, de figyeltem őket, mert érdekelték. Olvastam is őket és láttam, hogy jó, amiket írnak. Illetve néha vitatkoztam a Gyurival a prózáról, hogy a Gyuri erőprózáat ír és az erőprózáának van egy nagy veszélye, hogy egyszer elfogy az erő. De megértettük egymást, nem az volt, hogy harcoltunk egymás ellen. Amikor még nagyon sikertelenek voltunk, vagy nem eléggé sikeresek, közösen álmodoztunk, hogy milyen jó lesz. Lesz egy nagy házunk, lesz egy spájz, ami tele lesz mindenféle borgyűjteménnyel – egyikünk sem ivott, nem tudom, miért akartunk bort – majd így húzogatjuk a borokat elő, milyen kellemesek lesznek a vásárnap délutánok. Aztán neki sem így alakult, meg nekem se. Egy éve rákérdeztem, mi van a borokkal? Haragosan nézett rám, hogy miért vagyok ilyen kegyetlen, hogy olyan dolgokról beszélek, amik már a mese kategóriájába tartoznak.

■ *Az az érdekes abban, amit mondasz, sok minden más mellett, hogy pár héttel ezelőtt itt ült Krasznahorkai László és pontosan ezt mondta a sikeréről. Nemcsak azt, hogy a korai siker; hanem egyáltalán a siker az borzasztó, mindenki ezt hajkurássza fiatal korában is, s nem kellene. És akkor nekiszögeztem a kérdést, hogy na jó, könnyen mondja az az ember, aki már sikeres.*

▼ Igazad van, de ezzel érvényét veszti az a mondat?

■ *Nem vesztí, csak arra vagyok kíváncsi, neked is vannak sikereid, ezért sokat is teszel, bármennyire is mondtad azt, hogy ez a fiatal, nálad fiatalabb generáció egyszerűen hajhássza a sikert, mindent a sikerért tesz, de ez téged már nem érdekel. De mégiscsak érdekelhetett, meg szerintem érdekel most is, csak másképpen. Tehát a sikerre szerintem neked is ugyanolyan szükséged van.*

▼ A sikerhez csak munka kell, én nem sikerorientált voltam.

■ *Van egy, vagy volt – nem tudom, folytatod-e még – egy Tessék, mesék! sorozat. Jól mondom?*

▼ Igen.

■ *És ebben mindegyik mese úgy kezdődik, hogy élt egy kisfiú, már meghalt. Folytatod ezt még, vagy ennek vége? Élt egy kisfiú, már meghalt. Így kezdődik minden mese.*

▼ Megkerestek, hogy írjak meséket, és én írtam már 2-3 mesét, amik szerintem jók, de nincs annyi mese-mondanivalóm. Sokszor zaklattak azzal, hogy írjak meséket, amiből nagyon jó bábmeséket lehetne csinálni, akkor ezzel a gesztussal, hogy *Tessék, mesék!* kezdtem el írni.

■ *Ezzel akartad, hogy ne várjanak tőled valamit*

▼ Ez sikerült is, nem kerestek többet, megijedtek. Ezek horrorszerűek. A lelkek legmélyéről feltörő gyermeki félelmekre játszik rá. Például a kisfiú, akit bekapott a tükör, a kisfiú, aki feleségül vette az anyját, a kisfiú, aki kislány volt, a kisfiú, aki mindig nyert, és akkor ennek a kisfiúnak az utolsó fogadása az, hogy anya fogadsz velem, hogy a világ sose létezett? Ezek a versek kiborították ezeket az embereket a bábszínházban, hogy ez nem gyerekeknek való.

■ *Nem a Nők Lapjának készültek ezek?*

▼ A *Nők Lapjának* is voltak. Meg a *Marie Claire*-

rel. Ezeket így el kellett űzni. És ha a siker érdekelne, akkor nem űztem volna el őket. Mert emlékszem rá, a *Nők Lapjában* minden évben megjelenik egy novella-melléklet. Olvastam én a *Nők Lapjában* jó dolgot is, mert az ember csak összefut a *Nők Lapjával*, nem lehet elkerülni és egy mondat megragadt bennem, hogy tanuljunk meg vágyakozni az után, ami a miénk, zárójel bezárva. Ezzel együtt is, a *Nők Lapját* nem találtam szellemileg kielégítő terméknek és akkor megkerestek, és már vagy huszadszor kerestek meg, hogy írjak valami novellát. Akkor azt hazudtam nekik, hogy jó, akkor írok. És nem írtam. Nagyon ki voltak borulva, hogy merem én ezt megtenni.

■ *Várták, határidő volt és te nem adtad le?*

▼ Én megmondtam nekik, hogy én nem fogok írni, hogy nekem a *Nők Lapja* az a fajta széles olvasói kör, amire nincs szükségem.

■ *Könyveidet körülbelül négyszer olyan példányban adnák el, ha írtál volna nekik.*

▼ Pont ezt akartam elkerülni.

■ *Tönkreteszed a kiadóidat?*

▼ Nem, a kiadó ezt tudja, hogy én nem török nagy sikerre. Belekerült ebbe a kötetbe végül a *Fiam szemében* című novella, amit beletettek a *Nők Lapja* mellékletébe, aztán mentem a Balatonra nyaralni a barátnómmal, fiammal és a parton a nők ezt a novellát olvasták. És olyan hatalmas fotó volt rólam kitéve, és ahogy mentünk, mindenki felnézett, legalábbis többen annál, mint amit így el bírtam volna viselni, megismertek. Akkor volt még valami *Marie Claire*, ugye van ilyen lap? Abba is megjelent valami írás, azt már egy komoly írásnak szántam és fogalmam sincs, hogy került bele. Nem tudom, hol voltam, de bólintottam és akkor női olvasói levelet kaptam, főleg interneten. Én kíváncsiságból és becsületből minden ilyet elolvasok, de nagyon megvisel.

■ *Minden levelet?*

▼ Minden ilyen levelet. Olyanok, hogy „vidéken élek, nem tudom én hány éves vagyok, a férjem éppen megcsal”, na hát ez kiborított egy idő után. Először illedelmesen válaszoltam is, de most már nem válaszolok. Azt gondolom, hogy azok a lelki párbeszéd-igények, amiket az én írásaim előszednek az emberekből, azok a mindennapokban nélkülem is, és az írások nélkül is elő kellene jöjjenek. Tehát egy minőségi életben ezek a témák, ezek a párbeszédetek, és ezek a mélységek, ezek alapok. És még ezt lehet cizellálni, lehet mélyíteni. De mint ilyenek, mint alapok, ezek publikusak. Nincs bennük igazán magán-sors. Ezért aztán rám sem tartozik. Olyan, mintha arról beszélnék, hogy milyen az időjárás. Ezt látjuk. Azt el lehet mondani, hogy az időjárás nekem most nem fekszik és akkor erre én mondhatom, hogy sajnálom, de ez protokoll.

■ *Tamás, említetted, hogy vannak történetek, amik megtörténnek az emberrel, és nem illik megírni mindaddig, amíg benned nem alakul úgy, hogy el tudj távolodni tőle. Talán nem így fogalmaztál, talán ez is benne volt, hogy nem illik mindent megírni, mert akkor az csak pszichológia, én-terápia. Szerintem az írás, meg egyáltalán a művészet mindig önterápia – mindegy, hogy illik, vagy nem illik megírni – rengeteg illetlen író és művész van. Ezt miért mondom? Azért mondom és hozom vissza, mert akár verset olvasunk tőled, akár novellát olvasunk tőled, mindenütt ott van a történet. Mindig valamilyen történet felbontása van a sorokban, a sorok mögött. Ezeket te honnan meríted? Ezzel vissza akarok menni oda, amikor te azt mondod, hogy a magánéleti, vagy a veled megtörtént dolgokkal nem mindig illik előhozni. De mégis azt gondolom, hogy ezek, minden szép és minden szörnyű veled történt meg és nem mással. Ezt jól látom mindabból, amit ismerek? Megint mondom ezt a Szerelem című novelládat.*

▼ Szerintem azt akarod, hogy olvassam fel ezt a novellát.

■ *Nem akarom, mert hosszú. A Szerelem című novelládat majd elolvassák otthon.*

▼ Tehát arra reagáljak direkt módon, hogy a *Szerelem* megtörtént-e vagy sem?

■ *Nem, hanem hogy ami megtörténik, az hogyan kerül be, milyen áttételekkel és miért kerül be, ha bekerül. És miért van mindig történet a vers mögött is?*

▼ Mondjam ki a mániás mondatomat? Hogy Isten történet?

■ *Nem is tudom, ki mondta itt: a történet ott van, ahol én vagyok.*

▼ Akkor tévedett. Istenkereső ember vagyok, de nem tartom magam hívőnek vagy kereszténynek.

■ *Ha nem tartod magad kereszténynek, akkor mi vagy? Jó, tudom, buddhista.*

▼ Megtanultam a buddhizmust, megtanultam az öt nagy világvallást, mindenkit meg tudok érteni a hite és vallási meggyőződése felől, de amikor kutakodtam Isten után, akkor a magamtól elvárható legalaposabb és legkitartóbb munka után abban a rövid mondatban tudtam magamnak összegezni Isten létét, hogy Isten történet. Voltak olyan stádiumok, amikor azt gondoltam, Isten léte a legnagyobb bizonyíték, hogy nincs itt. Mert ha Isten szeretet-jellegű, ha Isten szeret minket, akkor ránk kíváncsi. Mi a lényegünket csak akkor tudjuk megmutatni, ha befolyásmentesen élünk, tehát Isten nélkül. Ha Isten itt lenne, olyan nagy lenne az ereje, kitöltene mindent, a gondolatainkat, a teret, az időt, hogy nem lenne mozgásterünk. És akkor azt gondoltam: Isten létének legnagyobb bizonyítéka, hogy nincs itt. Ha itt lenne, én nem hinnék benne. Akkor valószínűleg nem ő lenne az. Én, hogyha szeretem a fiamat, akkor nem azt mondom neki, ha kiviszem a játszótérre, hogy Toboz, ülj le oda és homokozz.

■ *Így hívják, hogy Toboz?*

▼ Toboz, igen. Azt mondom neki, hogy itt a játszótér és használd ki. És leülök egy padra és figyelek. A figyelmemmel óvom a játékát. Ezt a figyelmet, ezt hiányoltam, a gondolatomból ez hiányzott, akkor hol van Isten figyelme? Szerencsére ezt a fizika vizsgálta. Mostanában az elemi részek vizsgálatánál kiderült, hogy a legelemibb részecskék szintjén nincs kauzalitás, tehát véletlen van. És nem azért van véletlen, mert nem ismerjük a rendszert és annak összes összetevőjét, hanem azért, mert tényleg A-ból nem B következik. Mondok egy példát. Ha két foton összeütközik, nem az van, hogy akkor lesz egy robbanás. Hanem az van, ha két foton összeütközik, lesz nyolc foton. Ha megint összeütközik ezen az elemi szinten két foton, akkor egy se lesz. Vagy valami teljesen váratlanul történik, véletlen. Akkor esett le a tantusz, hogy ez a véletlen pont alkalmas arra, hogy Isten beleszóljon a világba, mert neki olyan szempontjai lehetnek, a teljes rálátással, amik nekünk nincsenek, tehát mi nem érthetjük meg. És . És akkor elkezdtem vizsgálni a véletlen-szekvenciákat, és kiderült, hogy az emberben nincsenek meg a véletlenek, mi nem ismerjük a véletlent. A természetben egyetlen állat van, a gazella, amelyik véletlenszerűen tud mozogni és a teste is felkészíti őt, vagy segíti ebben az izomzata, valahogy így tud ugrálni. Összevissza, véletlenszerűen. Az őt üldöző oroszlánnak van egy kötöttsége. Amikor az elkezd kanyarogni, annak van egy íve. Magyarul, az alatt az ív alatt ő nem szabad. A véletlenszerűség folytán a gazella meg igen. Azt ajánlják, hogy ha az ember nyulat akar fogni, a legjobb stratégia az, hogy olyan közel kell menni a nyúlhoz, amennyire lehet. A nyúlnak van egy ilyen holt tere, ahol nem lát, ebben a holt térben egész közel lehet hozzá menni és abban a pillanatban, amikor az ember eldönti, hogy ebből a holt térből kilép, akkor véletlenszerűen kell döntenie, hogy jobbra, vagy balra ugrik, attól függetlenül, hogy a nyulat nézné. Ahogy a kapusok védenek tizenegyesnél. Így ötven százalékos esélyed van, hogy elkapod a nyulat. Ha sokat gondolkodsz és figyeled a nyulat, akkor látod, hogy jobbra elugrik, ezt észleled, ez a

nyúlnak pont elég arra, hogy még egyet ugorjon. Te arra a helyre ugrasz, ahol észleled, s a nyúl megmenekül. De ha gondolkodás nélkül csak a véletlenre bízod magad, akkor maximalizálsz az esélyeid.

■ *Én ezt már láttam, nyulat fogni még nem láttam élő ember által, mármint a szabadban, de őzet már láttam, hogy a lovasz leugrott a ló hátáról és addig kergette, míg elkapta a nyakánál fogva.*

▼ Elhiszem.

■ *Néhány száz méter után. Nem tudom, ki ugrált véletlenszerűen: a lovasz, vagy az őz.*

▼ Hadd mondjak valamit a véletlenről, kicsit tiszteljük a véletlent.

■ *Én pedig inkább ironizálni akartam.*

▼ Pedig a véletlent illik tisztelni, mert nincs bennünk ez a tudás. Ez egy olyan újfajta tudás az ember számára, amit a külvilágból kell megszereznie. Mint a tengeri ráknak, amely ha megszületik, nincs páncélja. És ha nem talál páncélt, egy üres csigaházat, akkor meghal. Ugyanígy vagyunk a szellemi fejlődéssel is, leginkább a szellemi fejlődéssel, meg a ruházattal. Mikor megszületünk meztelenül, akár testiileg, vagy szellemileg, akkor a külvilág kegyeire, vagy kegyelmére vagyunk bízva, és ha jön valaki, aki megtanít téged, vagy találsz egy csigaházat, akkor megmenekülsz. És a véletlen egy ilyen tudás. Ajánlom, otthon próbálják ki ezt a módszert, hogy tényleg nem ismerjük a véletlent. Dobókockásat játszanak, ami abból áll, hogy megkérik egy társukat, dobjon ötvenet dobókockával. De mielőtt ezt megtenné, gondolja, hogy ő a dobókocka és a papír valamelyik oldalára írja fel az általa véletlenszerűen generált, önmagából generált véletlen számokat, majd dobjon ötvenet a dobókockával és a másik oldalra írja fel. Százból százszor meg lehet mondani, hogy melyik a dobókocka sorozata és melyik az ember szekvenciája. Ugyanis a dobókocka sorozatában sokkal több az ismétlődő pattern, sokkal többször fordul

elő, hogy 1,2,3,4,5,6, vagy 2,2,3,3,2,2. Ilyet az ember nem mer leírni, azt hiszi, hogy a véletlen kaotikus. Pedig a véletlen nem kaotikus, és az a számsozogat, amelyik kaotikusabb, az az ember generálta szám, a másik, amelyben ismétlődések vannak és emberarcúnak tűnik, az a véletlen. És ha ezt a véletlent megtanulod, akkor minden dolgokban, amiben nincs optimális megoldás, mondjuk érzelmi élet, vagy lakásválasztás, sokkal eredményesebb leszel. Mert véletlenszerűen viselkedsz, és a véletlenszerűséged lefedi a világ véletlenszerűségét, tehát istenszerűbbé válsz. Számomra bizonyíték, hogy közelebb kerülsz Istenhez, ha megismered a véletlent.

■ *Tamás, azt mondtad az előbb, hogy meztelenül születünk akár fizikai, akár szellemi értelemben, és ha nem találunk egy csigaházat, ahogy te fogalmaztál, akkor végünk. Ezt a csigaházat tőled egyszer elvették.*

▼ Nem vették el.

■ *Amikor intézetbe kerültél.*

▼ Kaptam egy csigaházat. Ültem az ólban, pilinszkys élmény. Éjszaka volt, nagyon hideg, a tyúkokat magamhoz húztam, kinéztem a falécek között és láttam erősen csillogni a csillagokat. És akkor megfogadtam magamban, de valami olyan mély hittel, mint ha belekarcoltam volna a csontomba késsel, hogy én nem fogok meghalni. És íme. Egyébként meg abba, ami ott történt, abba meg kellett volna halni.

(Jónás Tamás a Sátán című novelláját olvassa fel a hallgatóságnak.)

■ *Az a helyzet, hogy elég régóta ismerlek, s mindent olvasok, amit tőled olvasni lehet a lapokban. Elég sokat publikáltál egy időben, aztán eltűntél, most pedig megint előkerültél. Jó pár évre eltűntél az irodalmi életből, aztán most előkerültél, s kívülről látod azt az irodalmi életet, melyben korábban te is benne voltál, részese voltál. Kiiktattad magad – ennek elsősorban magánéleti okai vannak – de*

most visszajöttél, kevesebb a társaságod, meg-megjelenesz, ezért vagy most is itt, mondhatni visszatérőben vagy. Milyennek látod ezt, ami most történik, a korosztályodat, az idősebbeket?

▼ Érdeklődöm. Ugyanúgy érdekel a korosztályom.

■ *Kik a korosztályod? Nyugodtan mondhatsz neveket, itt mindenkit ismernek.*

▼ Kiss Judit Ágnestől elkezdve...

■ *Akkor van a Karafiáth Orsolya.*

▼ Orsi is érdekel, a fiatalok még jobban érdekelnek, az idősek egyre kevésbé. De mégsem tartom jónak az irodalmi életünket, mert kerüli a lényegét.

■ *Mi a lényeg?*

▼ Nem tudom.

■ *Honnan tudod, hogy kerüli, és honnan tudod, hogy az a lényeg-e, amit épp elkerül.*

▼ Nem tudom, nem kell ezt nekem bebizonyítanom, én csak a véleményemet mondom. Azt hiszem, kerüli a lényegét és ilyen vagy olyan okból – akár szakmai vagy magánéleti meggyőződésből – nem konfrontálódik a lényeggel.

■ *Ha konfrontálnádna, akkor észrevennénk?*

▼ Persze. Minden armageddont észreveszünk.

■ *Mondtad, hogy a fiatalok – írókról, irodalmárokról beszélünk – hajhásszák a sikert és ez tőled idegen, te ezt rosszalod, hogy csak ez érdekli őket, mindent a sikerért.*

▼ Elgondolom, hogy mire lehet beváltani a sikert? Pénzre és nőkre. És ez két impotencia. Valaki szerezzen magának nőt, szerezzen magának pénzt...

■ *Mit csinálnak a lányok?*

▼ Most már ők is impotensek. Sikeresek akarnak lenni. Szapári Veronikának az új könyvtől sírógörcsöt tudnék kapni, hogyha nagyon érdekelne.

■ *Szapári Veronikát említetted, szerintem ez tökéletes exhibicionizmus.*

▼ Nem, nem, ő pornográf. Én általában nem vagyok, sőt, én nem vagyok pornográf.

■ *De a pornográfiában is van valami exhibicionizmus.*

▼ De csak annyi van. Csak annyi van, hogy kiteszünk valamit, aminek a szakralitásától való megfosztottság okoz bennünk valami olyan izgalmat, amit összekeverünk – és akkor ez még a jobbik értelmezése – a szerelemmel vagy a szexussal. Holott arról van szó, hogy a szerelmet és a szexust meg kellene élni. Annak van egy rezgése, ami elég izgalmas, az ember azt érzi, olyankor él, olyankor boldog, olyankor flow van, áramlás, és ha ez nem sikerül, akkor pornográf lesz. Abból viszont hiányzik a sacramento, hiányzik a szeretet.

■ *Mi bajod az idősebbekkel?*

▼ Csak megismertem a mondataikat.

■ *Most ki az öreg író? Aki nálad öregebb?*

▼ Van sok olyan öreg, idősebb ember, korosabb, aki nálam fiatalabb. Lélekben.

■ *Például?*

▼ Most provokálsz.

■ *Te adtad fel a labdát.*

▼ Nem akarok ítéletet mondani erről a környezetről, mert nincs hozzá jogom. Ez csak az ízlésem.

■ *Ne mondj ítéletet, csak véleményt.*

▼ De el fogják hinni, pedig lehet, hogy tévedek.

■ *Beszéljünk még két dologról a végén. Mi a kapcsolatod a cigánysággal, ezen belül a cigány értelmiséggel? Felírtam magamnak két nevet. Mind a két személyt jól ismerjük, mind a kettővel száz évvel ezelőtt találkoztam, Bari Károly és Balogh Attila. Te Balogh Attilával, ha jól tudom, filmet is csináltál. Egy olyan költő, aki zseniális, fantasztikus tehetség, nem tudom, mondhatok-e ilyet, de tényleg döbbenetes tehetség. Képzeld el, két mankóval tud csak járni gyerekkora óta és én egyszer vele, ezzel a kétmankós emberrel pingpongoztam és megvert. De tényleg két mankóval.*

▼ És a kötetének az a címe, hogy *Lendítem lábamat.*

■ *Mindjárt ki fog derülni, hogy miért beszélünk az ő fizikai állapotáról. Balogh Attila emeleten lakik, azt hiszem a második emeleten és úgy tud lejönni, hogyha éppen menni akar valahova, mondjuk bevásárolni, hogy a nagyobbik fia az ölébe veszi, leviszi a lépcsőn, beteszi a tolókosiba és akkor elmennek bevásárolni, mert erre az Attilának szüksége van. Zseniális költő, tényleg egyszerűen döbbenetes egy pasas. No, beszélj a cigány értelmiségiekkel való kapcsolatodról és utána mindjárt kiderül, miért hoztam ezt szóba.*

▼ Nincs a cigány értelmiséggel kapcsolatom, mert a cigány értelmiség az két szó. Cigány értelmiség. És ez nekem kevés. Ha egy értelmes értelmiséggel beszélgetek, az nem tematizált beszélgetés. Egy cigány értelmiséggel mindenképpen. Vagyunk mi, meg vannak a nem értelmiségiek, a nem cigányok, meg ők együtt. Olyanfajta determináltságot, zártságot érzek akkor, amikor a cigány értelmiséggel találkozom, hogy nem akarok velük találkozni. Nekem az Attila és a Bari Károly nem cigány értelmiség, hanem két költő. Még a cigányságuk sem fontos számomra. Sokkal fontosabb az emberi tartásuk. Bari

Károly morózusságából sokkal többet tanultam, mint mit tudom én, Vekerdy Tamás könyveiből, a gyereknevelésről. Mind a ketten nagyon szeretnek engem én is nagyon szeretem őket. Attilánál még azt is elvállaltam, pedig nagyon nem szeretem a tévét, a *Duna TV* felkért, hogy csináljunk róla egy portréfilmet. Minden olyan dolog, ami a cigány költőkről és írókról szóba szoktak hozni, az annyira egyszerű, annyira leegyszerűsítő, hogy nem akartam ezzel foglalkozni, bármennyire is tisztulem Attilát, akit nagyon nehéz olvasni egyébként, mert nagyon hosszú verseket ír. Egyszerűen nincs lap, amelyik meg tudná jelentetni. És olyan a versek ornamentikája, hogy nem lehet megbontani. Vagy lehoznak, mondjuk az *ÉS*-ben úgy nyolc oldalnyit...

■ *Vagy könyvben jelenik meg. Legutóbbi könyvének bemutatóján az egészet felolvasta, döbbenetes volt, iszonyatosan sokan voltak. Két ok van, hogy erről beszélnek, meg kicsit lelkiismeretet mozgatnék, nem véletlenül használtam, hogy értelmiség. Tudjuk, mi van a cigánysággal Magyarországon – mindannyian ismerjük – ugyanakkor mindig felmerül a cigány értelmiségieknek, vagy a cigány felső – most ilyen gazdasági fogalmat kell használni – gazdag rétegnek a felelőssége, hogy van-e vagy nincsen, tehet-e vagy nem tehet, ezért említettem. Én értem, hogy te azt mondod, számodra nem úgy épülnek fel a kapcsolatok, és az emberi létezés, hogy cigány vagy nem cigány, értelmiségi vagy nem értelmiségi, hanem érték vagy nem érték. Kész. Én ezt elfogadom, de mégis csak van, vagy gondolom én, kell lennie valamilyen felelősségnek. Nincs itt valamilyen erő, ami összehozza az embereket és azt mondja, nekünk fontosabb az, hogy ezek a szerencsétlenek ne harminc évesen pusztuljanak el TBC-ben, és ezért tenni kell. Nincs ilyen? Mint ahogy a magyarokban van. A magyarok mindenütt felemelik a hangjukat, elkezdnek gyűjteni ezért, azért, amazért, jól, rosszul, szélsőségesen, nem szélsőségesen, van valamiféle érzékenység, egészséges vagy nem egészséges, de felelősség?*

▼ Mondjuk műteni nem fogok. De amit megtehetek, azt megteszem, de szerintem arra vagyok alkal-

mas, hogy fiatal gyerekekkel, óvodásokkal, általános iskolásokkal találkozok, mint költő és inspiráljam őket. Ezt meg gyakran megteszem. Kis falvakba elmegyek és tíz, húsz, de akár öt kisgyerek előtt, akár ovisok, vagy általános iskolások előtt beszélek arról, hogy mit jelent az, hogy társadalom, miért érezzük magunkat így, hogy lehet ebből kikerülni.

■ *Hívnak vagy inkább keresed a lehetőséget?*

▼ Nem keresem, hívnak. Nem is tudom az összes hívást elfogadni, teljesíteni. De ha döntenem kell, mindig a legnehezebb és a legtávolabbi helyre megyek el, ahová a legkisebb az esély, hogy más elmenne. Meséltem neked Endrefalváról, nagyon nehéz volt oda eljutnom.

■ *Nógrád megyében egy falu, egy nagyon szép falu.*

▼ Sok más ilyen is volt. Ebben az évben is volt legalább öt-hat. Ott nem nagyon lehet játszani, vagy hazudni. Igazat kell mondani, nagyon egyszerűen. Biztos, hogy a hatás nem közvetlen, tehát nem megy haza a kisgyerek és változik meg, de van egy hajszálnyi remény, hogy mondjuk 14 éves korában vagy 17-18 éves korában elgondolkodik és egy érv lesz a szemében az, vagy a gondolatai között, hogy én akkor mit mondtam, hogy viselkedtem, és mondjuk amellet dönt, hogy tanul. Holott nem hiszek abban, hogy tanulni érdemes a mostani intézményes keretek között. A meggyőződésem az, hogy elég, ha az ember megtanul tanulni, és onnantól kezdve önmaga találja meg azokat az utakat, témákat, amelyek érdeklik. De ez szabadság. És a szabadság az mindig szörnyen terhes, mindenki menekül a szabadság elől. Fromm írása, a *Menekülés a szabadságtól*, az már önmagában egy tanító jellegű, szinte koricím. Mindannyian menekülünk a szabadságtól, és nem is vagyunk szabadok. Hiába gondoljuk azt, hogy mi most szabadok vagyunk – én sem vagyok szabad – a szabadságok alkalmakként jönnek. Van egy út, elérkezünk mondjuk a hármas úthoz, és akkor dönthetünk, hogy jobbra, balra vagy középen megyünk tovább. Amikor elindultunk az

úton, akkor már lendületben vagyunk. Emlékszel, amikor úgy döntött az oroszlan, hogy így kanyarodik, akkor a kanyarban már kényszerpályán mozog. Aztán a következő pillanatban megint dönthet. Na most ezekben a pillanatokban szabadok vagyunk, a többiben meg rabok. És ha valaki tökéletesen szabad, nem kell mit csinálnia, nincsenek belső készletei, elégedett, akkor szinte biztos vagyok benne, hogy szétesik a személyisége. Mert elviselhetetlen számukra a szabadság. Azt mondja Petőfi: szabadság szerelem, e kettő kell nekem. Ezzel nagyon rávasz, mert a szerelem az azért nem szabadság. A szabadság, ami mondjuk egy nagy közeg és abban elviselni mondjuk egy kicsi börtönt, az oké. Vagy fordítva is. Van egy nagy börtön és abban van egy kicsi hely, ahol én szabad vagyok. De ha Petőfi csak szabad lett volna, vagy csak szerelmes, akkor írt volna egy olyan verset, hogy valami még kéne ehhez a cuchoz. De a kettő együtt oké. Az Eörsinek volt erre egy nagyon szép válaszverse, de most hirtelen nem jut eszembe. *Szabadság, szerelem, csak e kettő kell nekem...* Pontosan sajnós nem tudom idézni.

■ *Az érzékenységedhez mennyi van köze van a származásodnak?*

▼ *A cigányok érzékenyebbek?*

■ *Rólad beszélek, nem a cigányokról. Én tudom, hogy te rettenetesen érzékeny ember vagy, egy olyan eleven valami, ami, mintha nem lenne rajtad ruha, nem lenne rajtad bőr; nem lenne rajtad csak az élelenség. Ez mennyire a cigánysággal függ össze, összefügg-e egyáltalán?*

▼ *Ez nem jó. Ez egy betegség, hogy ennyire érzékeny vagyok, a világ nem követeli ezt meg. Így már merem azt mondani, hogy igen, köze van, mert a cigányok rossz helyzetben vannak. Olyan, mint egy rémült állat cigánynak lenni, akinek folyton figyelnie kell, mint amikor a nyuszi ül a fűben, és fülel, és minden izma megfeszül, és mindent érzékelnie kell és tényleg így is van.*

■ *A gazellának van ehhez köze?*

▼ *Van, van, van. Ezért is kell megtanulni a véletlent. Ez egy védekezési mechanizmus, az érzékenység is egy ilyen. És ez nagyfokú tudatossággal párosul és nem egészséges, fárasztó, sok energiát visz, sok illúziót kipukkaszt nagyon korán, amiknek később kellene kipukkadniuk. Picit néha azt érzi az ember, hogy sikerült valami hasznosat, mondjuk mások számára hasznosat, mert önmagának nagyon nehéz ebből hasznot kovácsolni, tehát én nehezen tudok ebből hasznot kovácsolni. Velem nehéz együtt élni, nekem traumatikus tud lenni egy találkozás egy másik emberrel, meg az is, ha nem találkozom vele. A fényben elpusztulunk. Én ezt nem nagyon értettem sokáig. Lucifer ugye azt jelenti, hogy fényhozó. Hogy miért nem örülünk ennek? Hogy meghozta a fényt, meg Prométeusz is meghozta a tüzet. Azért, mert a fény bántó. Az isteni fényben az ember elég. Nekünk egyfajta homály kell, valamiféle ködközeg. Mint ahogy megvan a légkör a Föld körül és az megszűri a fényt. Nekünk is egy ilyen szűrt közeg kell. Kell egy anya, kell egy apa, kell szeretet, egy csomó minden kell, ami eltakarja előlünk a világot. És felkészültnek kell lenni, hogy az ember megvilágosodjon. Hogy Buddha lehessen, el kell viselnie egy csomó olyan dolgot, ami a fényvel, a tudással jár. És Lucifer gonoszsága pont ez, meghozta ezt a tudást, amire nem voltunk felkészülve. Mit kezdjen egy egyéves kisfiú azzal, ha mondjuk pontosan tudja, hogy lesz a gyerek? Az csak traumatizálja.*

■ *Egy egyéves kisfiú ezt hogy tudhatja?*

▼ *Mondjuk, hogy tudja valahogy.*

■ *De nem tudjuk mondani, mert nem tudja.*

▼ *Mert van a világban kegyelem, van szeretet, van isteni terv, de vannak balesetek is, mint az én életem. Biztos megfigyelték, hogy ha csillagokat akarunk nézni, akkor nem az a leghelyesebb stratégia, hogy az általunk kiválasztott csillagra nézünk és így fóku-*

szálunk, hanem egy picit így mellé kell nézni és akkor a szemünk sarkában felragyog. Megvan ennek a tudományos magyarázata is, hogy a fényérzékelő pálcikák sűrűbben helyezkednek el a szemsarokban, de van ennek metaforikus üzenete is, ami a buddhizmusban is megfogalmazódik: „mondj le róla és megkapod.” Elég ha mellénézel, akkor is megkapod.

■ *Tamás, sok közös barátunk van, olyan ismerősünk, aki közel áll hozzánk, akit szeretünk, akik szeretnek bennünket, féltjük őket, féltenek bennünket, sok ilyen közös ember van, fiúk, lányok, férfiak, nők. Ezek között nagyon sok olyan van, én szinte csak*

olyannal találkoztam, akik féltenek téged. Van okuk erre, s ha igen, miért van okuk?

▼ Eddigi kulturális tapasztalataink alapján nekem öngyilkosnak kell lennem előbb-utóbb. Tehát van. Ezt mindannyian tudjuk. Meg én látom is ezt. Te is tudod.

■ *Ezt nem tudjuk rólad. Dehogyan tudjuk.*

▼ De tudjuk. Tudjuk, tudjuk, tudjuk.

Nagyvárad, 2012. június 15.